

SAİT FAİK'İN LÜZUMSUZ ADAM ADLI HİKÂYESİNDE İZLEKSEL KURGU

Âdem Arslan*

Özet: Yaşadıklarını, şairane bir dille yazan bir yazar olan Sait Faik, Türk hikâyesi için önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Hikâyeye ilk başladığında Sadri Ertem'in yolunu izleyerek gerçekçi hikâyeler yazarken daha sonra kendi çizgisini oluşturmuştur. Hikâyeciliğinin sonlarında ise kötümser bir hava takınarak hayatın anlamsız ve lüzumsuzluğu üzerinde durmuştur. Bu çalışmada, Sait Faik'in hikâyeciliği üzerinde durulmuştur. Özellikle onun hikâyeciliğinin ikinci döneminde yazmış olduğu *Lüzumsuz Adam* adlı hikâyesi çerçevesinde Sait Faik'in hikâyelerinde meydana gelen değişiklikler gösterilmeye çalışılmıştır.

Hikâyedeki kahraman anlatıcı, halk arasında konuşulan dil, kahramanın üzerinde az da olsa etkisi olan vaka, birkaç gün gibi kısa bir zaman, sınırları çizilmiş dar veya geniş mekân gibi unsurlar tek tek incelenmiştir. Bu unsurların yanı sıra şahıs unsurunu oluşturan halkın arasından seçilen kahramanlar, tematik ve karşı değerler olarak sınıflandırılmıştır. *Lüzumsuz Adam* adlı hikâyede izleksel kurgu olarak kişiler, kavramlar ve simgeler karşıt değerleriyle birlikte ayrı ayrı açıklanmıştır. Başkahraman Mansur Beyin kalabalık şehir hayatından korkması dolayısıyla yalnızlığı seçmesi ve bu durumun tüm hayatına bunalım şeklinde yansımaları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hikâye, izleksel kurgu, kora şeması, mekân.

THEMATİK FICTION IN SAİT FAİK'S NARRATIVE LÜZUMSUZ ADAM

Abstract: Experiences, which is a poetic language as a writer Sait Faik, Turkish narrative is considered as an important turning point. When you first start the narrative by following the path of Sadri Ertem writing realistic narratives were then create their own line. Storytelling at the end of to assume an appearance a pessimistic focused on aspects of life meaningless and superfluous. In this study, Sait Faik focused on storytelling. Especially the second period of his storytelling which was written *Lüzumsuz Adam* story in the context of changes that have occurred in the story of Sait Faik have attempted to show.

Elements such as the protagonist narrator, the language spoken among the people, the incident that had effect on the hero, a short period of time, crisscrossed narrow or large space were studied one by one. Besides these elements, protagonists selected from the public that constitutes the figure element, were classified as thematic and counter values. Characters, notions and symbols as thematic fiction were explained

* Doktora Öğrencisi, Adem Arslan, Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, e-posta: arslanadem1907@hotmail.com.

with their counter values separately in the narrative Lüzumsuz Adam. The fact that protagonist Mr. Mansur opted for solitude and that this reflected into his life as a depression was discussed.

Key Words: Narrative, thematic fiction, hierarchy chart, place.

GİRİŞ

Sait Faik, modern Türk edebiyatı hikâyeciliği için bir dönüm noktası olarak kabul edilir. O, eserlerinde sürdürülen, yaşanan hayatı samimi bir şekilde ifade etmeyi başarmış bir hikâyecidir. İstanbul'un kenar semtlerinde yaşayan, sıradan orta kesim insanların devam eden hayatları, onun hikâyelerinde ele alınır. Hikâyelerinde İstanbul semtlerinin verilışı, incelendiğinde Sait Faik'in çok iyi bir gözlem gücüne sahip olduğu söylenebilir. "Gözlem, çağrışım ve ruhsal çözüm Sait Faik hikâyesini oluşturan temel unsurlardır. O, Türk Edebiyatında insanı, gerçek çizgileriyle yakalayan ender yazarlardan biri olarak kabul edilir."¹ Sait Faik'te aslanan dış dünya ve onu kısmen veya aynen yansıtmak değil bu dış dünyanın ve meydana gelen olayların hikâyedeki kişiler üzerinde bıraktığı etkileridir.

Türk hikâyeciliğine çok şey kazandıran Sait Faik, Türk hikâyesinin modernizm ile tanışmasına vesile olur. Sait Faik'in Türk edebiyatının hikâye türünde önemli bir kilometre taşı olduğunu söyleyen Şerif Aktaş, bu hususta ayrıca şunları söyler: "Sait Faik, edebiyatımızda modernizmi getiren, kabul ettiren ve sürdüren bir sanatkârdır. Buna da 1940'lı yıllardan itibaren başlamış, dilini, bakış açısını ve yaşama biçimini ömrünün son yıllarına doğru kademe kademe ve doğal olarak aynı istikamette geliştirmiştir."² Sait Faik'in hikâye türüne getirdiği yenilikler, hem kendisinde hem Türk edebiyatında kalıcı bir hale gelmiş, kendi dönemindeki ve kendisinden sonraki hikâyecileri etkisi altına almıştır.

Sait Faik, hikâyelerinde şahsı ön plana alır ve onun etrafında hikâyeyi şekillendirir. Hikâye kişisi ve onun hissettikleri birinci derecede önemlidir. Hikâyenin kurgusal yapısında merak, gerilim, okuyucuyu şaşırtan sürpriz bir son gibi unsurlar ikinci planda kendine yer bulur. Çoğu zaman da bu unsurlara yer verilmediği görülür.

Sait Faik'in hikâyeleri ve hikâyeciliği genel olarak iki dönemde incelenebilir. 1940'a kadarki zaman diliminde yazmış olduğu *Semaver*, *Sarnıç* ve *Şahmerdan* adlı hikâye kitapları, onun hikâyeciliğinin ilk dönemi olarak kabul edilir. Sait Faik'in, bu dönemdeki hikâyelerinde olaya önem verdiği görülür. O, kalabalıkları birey birey değil bir toplum olarak ele alır. Sait Faik'in birinci dönem hikâyeleri mekân olarak genellikle köy, kasaba, ada ve kentte geçer. Yine bu dönemde onun hikâyelerinde hem geçmiş zamanın hem de şimdiki zamanın birlikte kullanıldığı görülebilir.

İkinci dönemdeki hikâyelerinde olaylar değil kişinin hissettikleri, düşündükleri ve izlenimleri ön plana çıkar. *Lüzumsuz Adam*'da³ bireyleri ele alan, şehirden ve kalabalıktan korkan, yalnızlığı tercih eden, kendi mahallesi dışında her yeri ve her şahsı ötekileştiren ve kötü gören bir Sait Faik vardır. Bu dönem hikâyelerinde, kullanılan mekân çeşitliliği azalmıştır. *Lüzumsuz Adam*'daki hikâyelerin sadece kent ve adada gerçekleştiği, zaman bakımından da çeşitlilik göstermediği söylenebilir. Hikâyelerin tamamı yaşanan şimdiki zaman, içerisinde gerçekleşir.

Ayrıca Sait Faik'in ikinci dönem hikâyelerinde şahıs kadrosu, olaylara bakış açısı, dil ve biçim bakımından değişiklikler görülür. Sevgi anlayışında dahi değişiklik görmek mümkündür. Bu dönem eserlerinde insan sevgisi belirgin bir şekilde yer alır. Eserlerinde karşımıza çıkan üzüntünün sebebi dahi sevgisizliktir denebilir. İlk dönemdeki sevgi, sadece çalışan ve emek sahibi insanlar için ikinci dönemde bu sevginin insan sevgisine dönüştüğü görülür.

Onun ikinci dönem hikâyelerindeki hareket noktası büyük ve kalabalık şehrin içinde sıkılan, bunalan ve yalnızlık çeken insanlardır. Bu, onun hikâyelerinin aslı temasıdır. Sait Faik, eserlerini oluştururken modernist edebiyatın "aylak adam" tiplemesinden faydalanır. Bu durum hikâyesine verdiği *Lüzumsuz Adam* isminden de anlaşılabilir. Herhangi bir işi ve uğraşı olmayan bu tip amaçsızca, özgürce gezer, dolaşır, sağdaki soldaki vitrinlere boş boş bakar. "İnsan gezinirken etrafına bakacak, yolda durup vitrin seyredecek, birinin yüzüne bakacak, ağır ağır yürüyecektir elbette." (142) Bu tipe göre hayatta yaşamak ve gezilip görülen yerleri gözleme tabi tutmak esastır; ancak yaşamını devam ettirebilmesi için herhangi bir çalışma, kendisine veya bir başkasına karşı sorumluluk, gayret söz konusu değildir.

Sait Faik, 1940 ve 1948 yılları arasında yazmış olduğu hikâyelerini, ilk olarak 1948'de Varlık Yayınları arasında çıkan ve toplam on dört hikâyeden oluşan *Lüzumsuz Adam*'da toplamıştır. Bu kitap, Sait Faik'in hikâyeciliğinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilir ve hikâyeciliğinin ikinci döneminin ilk eseridir. Sait Faik'in bu ürünü, onun hikâyeciliğinin ikinci dönemindeki özelliklerinin tamamını bünyesinde barındırır.

Lüzumsuz Adam adlı kitabın özellikle aynı adlı birinci hikâyesinde karamsarlık, bezginlik, insanlardan korkma, insanlara karşı yabancılaşma, şehir korkusu gibi hususiyetler görülür. Bunlar, Sait Faik'in insana ve çevreye bakış açısının değiştiğini de göstermesi bakımından önemlidir.

ANLATICI

Lüzumsuz Adam adlı kitabın *Lüzumsuz Adam* adlı birinci hikâyesinde Sait Faik, 'kahraman' yani 'ben' anlatıcısını kullanır. Buradaki ben anlatıcı aynı zamanda hi-

kâyenin başkahramanı Mansur Bey'dir. Anlatıcı, okurla karşılıklı konuşuyormuş gibi hareket eder ve kullandığı cümleleri, konuşma dilinde kullanılan kelimelerle kurmaya dikkat eder.

Sait Faik, bir anlatıcı ve hikâyeci olarak kendini okurdan farklı bir konuma koymaz ve okurdan farklı şeyler düşünmediğini ifade eder. Bir mülakatında kullandığı "Ben hikâyeciğim diye sizden farklı şeyler düşünecek değilim... Sakın benden büyük vakıalar beklemeyin ne olur?"⁴ cümlesiyle Sait Faik, hikâyede anlatılanların okurdan ve okurun hayatından çok da farklı olmayacağını söylemeye çalışır. Yani okuyucu, hikâyedeki 'ben' anlatıcının yerine kendini koyabilir.

Ben anlatıcı, özel olarak kendi yaşadıklarını olumlu olumsuz yönden anlatma avantajına sahiptir. Ancak bu hikâyede anlatıcının ifade ettikleriyle genel olarak yaşanan ve anlatılan zaman dilimindeki insanların hâlleri verilir.

DİL

Sait Faik'in *Lüzumsuz Adam* hikâyesi şiire has bir duyarlılıkla kaleme alınmıştır. Bu duruma kelimelerin seçimleri ve cümlelerin devrik kullanımını örnek olarak gösterilebilir. İlk dönem hikâyelerine göre devrik cümlelerdeki artış Sait Faik'in ikinci dönemde konuşma diline önem vermesi ve ondan faydalanması sonucunda meydana gelir. Anlatıcı okuyucuyla konuşuyormuş gibi bir anlatım tarzı benimser: "*Sağdaki sokağa sapıp sapmamakta tereddüde düşerim. Neden mi? Anlatayım: Bu her akşamki gezintilerimden birinde... İnsan gezinirken etrafına bakacak, yolda durup vitrin seyredecek, birinin yüzüne bakacak, ağır ağır yürüyecektir elbette. Bütün bunları yapamam işte.*" (142) İstanbul'da kullanılan bu konuşma dili, malzeme olarak alınan değil hâli hazırda yaşayan insanlar tarafından kullanılan bir dildir.

Sait Faik'in *Lüzumsuz Adam* adlı hikâyesinde İstanbul'un kenar mahallelerinde, ara sokaklarda yaşayan sıradan insanların, halkın kullandığı deyim ve argo ifade eden kelimelerle karşılaşılır: "*Bana baksana –dedi- lop incir. Bir daha buradan geçersen gözünü patlatırım!*"(143), "*Neden insanlar böyle birbiri içine giren şehirler yapmışlar? Aklım ermiyor. Birbirini küçük görmeye, boğazlaşmaya, kandırmağa mı?*"(147), "*Ulan serserilikten vazgeçmedin gitti... Bilirim seni hunzır gene kimin peşindedin.*"(148).

Sait Faik'in genel özelliği olan dildeki savrukluğu, *Lüzumsuz Adam* adlı hikâyede de kendini gösterir. Hikâyede kullanılan kelime ve cümleler, yazmakta veya konuşmakta acele edilmiş hissini vermektedir. Bazı cümlelerin savruk ve yanlış olduğu dikkatlerden kaçmaz.

VAKA VE MEKÂN

Sait Faik'in *Lüzumsuz Adam* adlı hikâyesinde ve aynı ismi taşıyan kitabındaki diğer hikâyelerde vaka olarak ilk anlatılanlar hemen hemen birçok insanın yaptığı günlük, sıradan şeylerdir. Sait Faik, "Günlük yaşayışındaki gözlem ve tecrübelerle dayandığı izlenimini veren bu hikâyelerde zor şartlara rağmen hayata severek katlanan küçük insanları ele almış, bunların yaşantılarını ve gözlemlerini konu edinmiştir."⁵ Bu hikâyelerinde vakaya önem vermeyen Sait Faik, küçük de olsa bu vakaların insanın üzerindeki etkilerini vermeye çalışır.

Hikâye kahramanı, yaşadığı mahallesini tarif ederek okuyucunun zihninde mekânı canlandırmaya çalışır: "*Mahalle birbirine muvazi sokaklar, bu sokakları diklemesine kesen bir başka sokak bir de bunlardan bütün bütün bağımsız -ama sokak sayılmayacak kadar dar, kısa- benim sokağımdan ibarettir.*" (139) Sait Faik, bu hikâyesinde kahramanlarını çok dar bir sokakta, sınırlı bir mekânda yaşamını devam ettiren sıradan insanlardan seçmiştir. Ele alınan bu mekânlar, bir noktada hikâyedeki şahısların hayatının geçtiği resmin çerçevesi konumundadır. Bu tür mekânlar, verilmek istenen mesajın okuyucuya ulaşması için yazar tarafından bilerek seçilir. Çünkü "Okuyucu, mekâna göre bir tutum takınır; muhayyilesini o yönde harekete geçirir; o yönde bir beklenti içine girer."⁶ Yani "Mekân, genel ve geniş anlamda maddi ve manevi değerler manzumesini içinde barındırmaktadır."⁷ Özetle mekândan "Hangi zamanda, hangi maksat ve ölçüde yararlanılırsa yararlanılsın, mekân unsuru, anlatılan olayların sahnesi durumundadır."⁸

Onun hikâyede anlatılan birkaç günlük hayatı, genellikle yaşadığı mahallenin içinde sokağında, kendi apartmanında, kahvede, kütüphanede, meyhanede geçmektedir. Ayda bir kez de olsa kira almak için yaşadığı mahallesinden çıkar ve Karaköy'e gider. Bir şehir merkezinde bulunan bütün bu mekânlar, çeşitli yönleriyle az da olsa anlatılırken doğayla havayla mevsimle ilgili herhangi bir betimlemenin verilmemesi dikkat çekicidir.

Anlatıcı, kendini yaşadığı mekân olan mahalleden ayrı düşünmez. Onunla bütünleşmiştir ve mahalleyi oluşturan bütün unsurlara güvenini açıkça belirtir: "*Mahalle gene ne olsa mahalledir. Benim dükkân yanabilir, aç da kalabilirim: Ama bana öyle gelir ki şu öğleleri limonlu terbiye işkembe çorbasını içtiğim işkembeci beni ölünceye kadar besleyecek. Portakalcı Salomon çürük portakalları çıplak Yahudi çocuklarına nasıl dağıtıyorsa ben geçerken de avucuma iki tane koyacak.*" (147) Bu cümleden anlaşılan şudur ki; mahallenin bireyleri arasında samimi ve sıcak bir ilişki mevcuttur. Anlatıcıya bu mahalleyi sevdiren de tam olarak budur. Bu yönüyle hikâyenin başkahramanı için mahalledeki kendi yaşadığı sokak, fiziki olarak dar olsa da başkahraman için geniş ve açık mekân niteliğindedir. Çünkü orada rahattır, huzurludur, mutludur. Aynı mahalledeki diğer sokaklar ise dar ve kapalı mekân durumunda tarif edilmiştir.

Hikâyede ana kahramanın fiziken geniş olan tramvay yoluna çıktığında ruhen rahatsız olması, insanlardan ve insanların oluşturduğu şuursuz kalabalıklardan korkması sebebiyle şehrin bu tarafındaki hayat ve mekân onun ruhunda dar ve kapalı hâldedir. Bu kapalılık orada yaşayan, oradan geçen insanların psikolojilerinin yüzlerine yansısıyla meydana gelir. Anlatıcıya göre tramvay yolu insanların arasında birbirine karşı samimiyet, sevgi eksikliği ve soğukluk mevcuttur. Bu da bir bakıma şehri yaşanmaz hâle getirmektedir. Mekâna bakış açısıyla ilgili Ramazan Korkmaz'ın "Edebî eserlerde mekânın darlığı ya da genişliği, onun fiziksel konumu ile ilgili değildir. Açık ve geniş mekânlar, insanla çatışmayan ve içinde yaşayanlara baskı kurmayan mekânlardır."⁹ cümlesi, bahsi geçen durumları açıklar niteliktedir.

ZAMAN

Hikâye, birkaç gün gibi kısa bir zaman diliminde gerçekleşir. Sait Faik, *Lüzumsuz Adam*'da yaşanan şimdiki zamanı ele alır. Ancak yazar, geriye dönüş ve ileri sıçrayışlarla hikâyeyi destekler. Bu yönüyle hikâyenin kronolojik yapısı, zaman bakımından iç içe geçmiştir.

Hikâyede yer alan "ertesı gün" (140), "on dakika sonra" (143), "on bire doğru" (140), "bir sene sonra" (150), "akşam olur" (144) "Elifi elifine dört buçukta uyanırım. Dört buçuk gezinti saatimdir." (141) gibi ifadeler hikâyenin devam eden normal bir zaman içerisinde, kronolojik bir düzende ilerlediğini gösterir.

Anlatıcı, hikâyeyi anlatırken gerek bir olayı açıklığa kavuşturmak için gerekse de bir şahıs hakkında bilgi vermek için okuyucuyu, zamanda geriye götürerek yapıcı geriye dönüşlerle bilgiler verebilir. Sait Faik de *Lüzumsuz Adam*'ın ana kahramanını tanıtmak için ara ara bu yönteme başvurur. Hikâyenin ana kahramanı, mahallede eski tanıdıklarından birine rastlayınca onun "Ulan ser-serilikten vazgeçmedin gitti... Bilirim seni huzur gene kimin peşindedin." (148) gibi cümleleri, okuyucuya kahramanın geçmişi ve karakteri ile ilgili bilgiler sunar. Devamında başkahramanın aylak ve bohem hayatını, hayata karşı boş vermişliğini destekleyen ifadeler onu daha açık şekilde tanıtmaya yardımcı olur; "Yedi senedir yıkanmamıştım. Yıkanmak aklıma bile gelmemişti." (149) Bu tür ifadeler, okuyucunun kafasında kahramanın oluşmasına, onu daha iyi anlamasına hizmet eder.

Anlatıcının zaman bakımından sonra yapmak isteği hayallerini, ileride yapmak istediklerini söylemesi, hikâyede kronolojik olarak devam eden zamanda bir ileri sıçrayış olarak kabul edilebilir. "Bir ara ne düşündüm bilir misiniz? Şu bizim dükkânla evi satayım. O sazlı gazino yok mu hani, söz açtığım? Orada, dışarı siparişlerini gören kız vardı ya -hani alını dar olanı- onu metres tutayım. Bir sene sonra da öleyim." (149) Kahramanın ileri dönük tek hayali, kendine göre gü-

zel sayılabilecek bir hayalden sonra kendini denizin içine bırakarak öldürmesidir. Bu hayal, onun ruh haliyle kişiliğini yansıtmaya bakımından önem arz eder.

ŞAHIS

Sait Faik'in hikâyelerindeki kahramanlar "Ekserisi toplumun alt kesiminden olan az şeyle mutlu olabilen, hayatın tabii bir gereği olarak kaderlerine razı olan insanlardır."¹⁰ Sait Faik, kahramanlarını seçerken onların yaşadığı mekânları ve yaptıkları işleri de ele almaya dikkat eder. "Ağırlıklı biçimde fakir semtlerde ve gecekonduarda yaşayanlar, işsizler, Anadolu'dan İstanbul'a gelenler ve özellikle denizle, balıkçılıkla uğraşan insanlar"¹¹ onun hikâyelerinde görülebilir. *Lüzumsuz Adam*'daki kahramanlar da bu çerçevede değerlendirilebilir.

Hikâyenin ana kahramanı Mansur Bey'dir. Mansur Bey, hikâyedeki lüzumsuz adam karakterini üstlenir, başıboş, aylak bir yaşam tarzını benimser. Hikâyenin şahıs kadrosu bakımından fakir olduğu söylenebilir. Öyle ki; hikâyede az veya çok yer alan bazı karakterlerin isimleri dahi verilmez. Onlar, sadece fiziki özellikleriyle tanıtılır.

Hikâyeye alınan kahramanlar halktan insanlardır. Bu insanlar, gerçek hayatta her köşe başında karşımıza çıkabilecek türden küçük ve normal insanlardır. Bu insanların hikâye kurgusundaki yerlerini görebilmek için izleksel çatlama düzeyleri bir tablo hâlinde şu şekilde gösterilebilir:

KORA ŞEMASI

Hikâyede kişiler düzeyinde ülkü değer olarak karşımıza çıkan şahıslar, başkahramanın kendi sokağında yaşayan fakir veya orta kesim insanlardır. Bunlar kendi aralarında komşuluk, dostluk, beraberlik gibi insanî ilişkiler için önemli sayılabilecek kavramlara dikkat eden kişilerdir. Sait Faik, *Lüzumsuz Adam* hikâyesine aldığı bu şahısları ve onların mesleklerini özenle seçer. Meslekler, gelişen şehirleşmenin karşısında ayakta kalmakta zorlanacak marangoz, işkembeci, portakalacı, pastane, lakerdacı gibi küçük mesleklerdir. Ancak hikâye kahramanı, bu meslekleri yapan zanaatkârlara karşı büyük bir sevgi ve saygı duyar. Bu durum Sait Faik'in "...insanların başkasını sömürmeden, kendi güçleriyle üreterek geçimlerini sağlamalarına duyduğu saygıyla açıklanabilir."¹²

	Ülkü (Tematik) Değerler	Karşı Değerler
Kişiler Düzeyinde	Kendi sokağındaki insanlar İşkembeci Bayram Portakalcı Salomon Orta kesim	Komşu sokaktaki garip adamlar ve kadınlar Şoförlerin konuştuğu Beybaba Zenginler
Kavramlar Düzeyinde	Kendi sokağındaki insanlarla sosyalleşme Birlik beraberlik Samimiyet	Yalnızlık Hayattan bezginlik Korku Kalabalıklar içinde yalnızlık Samimiyetsizlik
Simgeler Düzeyinde	Yaşadığı sokak	Şehir Şehirleşme Komşu sokak

Kişiler düzeyinde karşı değerler grubunda ele alınacak şahıslar, simge düzeyinde karşı değer olarak görülen komşu sokakla beraber incelenmelidir. Çünkü hikâyeye ve anlatıcıya göre bu karşı değerler, birbirleri ile var olmaktadır. Bu yönüyle başkahramanın sokaklara bakış açısı da dikkat çekicidir. Zira aynı mahallede olsa da kendi yaşadığı sokağın dışında kalan sokaklara bile iyi gözle bakmaz. Kendi sokağına komşu başka bir sokaktan bahsederken “*Bu sokak çamurlu, dar, pis bir sokaktır.*” (142) cümlesini kullanır. Sadece sokak değil sokağın içindeki unsurları; işyerleri, bu işyerlerin sahipleri ve müşterilerini de olumsuz bir gözle görür. “*Sağ tarafta bir bar, sonra bir ekmekçi, ekmekçiden sonra bir lokanta gelir. Bana öyle gelir ki bu lokantada memnu meyvalarla yemekler satılır. Her akşam aynı melankolik, garip adamlarla, kadınlar geliyor. Belki de kurbağa, fare, karga, kedi, köpek, insan eti yiyorlar.*” (142) Anlatıcı, komşu sokak insanlarını ötekileştirerek kişiler düzeyinde karşıt değerleri oluşturur.

Sait Faik’in *Lüzumsuz Adam* adlı hikâyesinde, kişiler düzeyinde ülkü ve karşı değerler başlığı altında ele alınamayacak kadın kahramanlara da yer verilir. Bu kadın kahramanlar, halk tabakasından ve azınlıklardan seçilmiştir. Mahalledeki kahvenin sahibinden bahsederken “*Sahibi Frenkle Yahudi kırması bir hatundur.*” (140) cümlesini kullanır. Hoşuna giden bir Yahudi kızından söz ederken de “*Ağzı burnu yerinde -bir göziünde tavuk yarası var ama zararı yok- eski kadınların dediği gibi ellerinin üstüne fındık oturtulacak kadar yumuk yumuk elli, büyük büyük memeli, entarisinin göğse açılan yerinde hafifçe kirli esmer bir ayrılıp birleşme, hoppa mı hoppa bir Yahudi kızcağızı vardı.*” (142) der. Görüldüğü gibi Faik, bayan kahramanların isimlerini vermek yerine onları tanımlayan fizikî özelliklerine yer vermeyi tercih eder. Çünkü Sait Faik, bilmediği, tanımadığı insanları yazmamayı tercih eder.

Hikâyenin başkahramanı, sadece şehri ve komşu sokağı oluşturan insanlardan değil aynı zamanda kendi sokağındaki insanlarla da diyalog kurmaktan çekinir. Bu durum onun hem kalabalık, hareketli olan şehirde hem de sakin olan sokağında yalnızlaşmasına sebep olur. Genel itibariyle şehirleşmenin hızına ayak uyduramamış, şehirle ve şehir insanıyla sosyalleşmeye hazır olmayan hikâyenin başkahramanı, bunalım içerisinde yalnız kalmayı tercih eder. Bu çerçevede posta memurları dâhil kimseyle de görüşmek istemez. Henüz hikâyenin başındaki *“Ben bir acayip oldum. Gözüm kimseyi görmüyor, kim senin kapımı çalmasını istemiyorum. Dünyanın en sevimli olan posta müvezzinlerinin bile.”*(139) cümlesi, hikâyede yalnızlığın, toplumdan uzaklaşmanın anlatılacağına bir işaret olarak görülebilir. Kavramlar düzeyinde karşıt değer olarak karşımıza çıkan bu yalnızlıktan ve bunalımdan başkahramanı, kurtarabilecek tek yer, yaşadığı mahalledeki sokağıdır. Yalnızlıkla çatışan ülkü değer sosyalleşme ile birlik ve beraberlik ancak burada mümkündür. Bu sokağın sınırlarına girdiği anda ruh hâli, çevreye ve insanlara bakış açısı tamamen olumlu yönde değişir; *“Koltuğumun altında mecmua, kütüphaneden çıkar çıkmaz hemen dalarım bizim sokağa. Oh! Ne rahatımdır girer girmez. İnsanları başkadır bizim sokağın, bu tramvay yolu insanına benzemez.”*(140) Yaşadığı yerde mutludur. *“Mahallemden pek memnunum. Yedi senedir çıkmadım oradan desem yeri.”*(139) burayı ve buradaki insanları samimi bir şekilde sevmektedir. Ancak görünen o ki insanları sevse de posta memurları dâhil onlarla dahi konuşmamayı tercih eder ve görüşmek istemez.

Hikâyede simgeler düzeyinde ülkü değerler ve onunla çatışan karşıt değerler, birbiri içine girmiştir. Bu bağlamda şehir, mahalle ve sokak kavramları ele alınacak olursa, hikâyeye kahramanı bakımından şehrin ilk etapta içinde yaşanılmaz bir durumda olduğu görülecektir. Ona göre şehirde birbirinden bağımsız, birbirini sevmeyen, birbiriyle dostluk dahi kurmayan, samimiyetsiz kuru kalabalıklar vardır. Bunlar da şehirde yaşamayı imkânsız hâle getirirken şehri de karşıt değerler grubuna sokar. Anlatıcı bu kalabalıklardan korktuğunu, *“Korkarım bu tramvay yolu insanından.”*(141) cümlesiyle ifade eder. Hikâyenin devamında ise yedi yıldır -bazı istisnalar hariç- İstanbul’da kendi sokağından dışarıya çıkmamasını bu korkusuna bağlar; *“Ürküyorum. Sanki döğeceklermiş, linç edeceklermiş, paramı çalacaklarmış, gibime geliyor da şaşırıyorum. Başka yerlerde bana bir gariplik basıyor. Her insandan korkuyorum.”*(147) Başkahramanın bu korkusu, kavramlar düzeyinde bir karşıt değer konumundadır.

Hikâyeye kahramanına göre yaşadığı sokağın dışında başka sokaklarda yaşanmaz. Anlatıcı, bu sokakları da karşıt değer konumuna koymaktadır. Bu durum, mekânın sadece fiziki olarak ele alınmadığını, sokak ve caddelerden, yollardan, evlerden, dükkânlardan teşekkül etmediğini gösterir. Buralara renk veren, buraları yaşanılır hâle getiren insan unsurudur. İnsanlardaki yardımsever-

lik, samimiyet, en önemlisi sevgi gibi kavramlar mekânın yaşanılabilirlik derecesini değiştirir. Hikâyede kahraman anlatıcı, çevre betimlemesi yaparak değil insanları anlatarak kendi sokağından bahseder ve insanlarını sevdiği için yaşadığı yerden sevgiyle ve memnuniyetle bahseder. Ona göre mekân olarak dünyanın en güzel, en yaşanılır yeri sevdiği insanların içinde bulunduğu kendi sokağıdır. Yani başkahramanın yaşadığı sokak, simgeler düzeyindeki ülkü değerler içerisinde yer alır.

SONUÇ

Sait Faik, Türk hikâyesine yenilikler ve modernizmi getirmiş ve bunların Türk edebiyatında kalıcı bir hale gelmesinde etkin rol oynamıştır. Bu yönüyle Sait Faik, Türk hikâyeciliğinin kilometre taşlarından birisi olarak kabul edilmektedir. Onu, bu konuma getiren özelliklerinde ele aldığı mekânlar, bu mekânlarda yaşayan sıradan insanlar ve bunları gözlemdeki yeteneği etkilidir. Onun gözlemden anladığı, her şeyi olduğu gibi anlatmak değildir sadece gözlemlenen şeylerden elde edilen izlenimler ve çağrışımlardır.

Sait Faik'in hikâyeciliği, iki döneme ayrılır; hikâyeciliğinin ilk dönemindeki *Semaver*, *Sarnuç* ve *Şahmerdan* adlı eserleri çerçevesinde olaya; ikinci dönemdeki eserlerinde ise kişinin hissettiklerine önem verdiği görülür. Ayrıca ikinci dönem hikâyelerinin aslı teması, büyük ve kalabalık şehrin içinde sıkılan, bunalan ve yalnızlık çeken insanların ruh hâlidir. Bu tema, *Lüzumsuz Adam* adlı hikâyesinde açıkça görülebilir. Bu hikâyede okuyucu ile kahramanlar birbirine yabancı değillerdir, hikâyede anlatılanlar okuyucunun hayatından ayrı düşünülmemiştir. Bu anlatılanlar, okuyucuyla konuşuyormuş gibi samimi bir dille yazılmıştır. Ancak bu durum, dilin sıradan olduğu manasına gelmemelidir. Onun hikâyelerindeki dili, genel olarak anlaşılır ve şairanedir. Sıradan insanların konuştukları dille yazılan *Lüzumsuz Adam* adlı hikâyesinde vakalar da bu insanların günlük hayatlarında meydana gelebilecek küçük vakalardır.

DİPNOTLAR

- 1 Yakup Çelik, *Sait Faik ve İnsan*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s. 20.
- 2 Şerif Aktaş, "Hikâyeciliğimizin Bir Dönüm Noktasında Sait Faik", *Ötümünün Ellinci Yılında Sait Faik Abasıyanık'ı Anma Günleri*, Sakarya, 2005, s. 58.
- 3 Sait Faik, *Bütün Eserleri 2- Şahmerdan, Lüzumsuz Adam*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1982. (Alıntılar bu baskıdan yapılacaktır).
- 4 Mukadder Özgeç, "Sait Faik Öykülerinden İzlenimler", *Eşik Cini*, S. 6, Aralık 2006, s. 70.
- 5 Orhan Okay, "Sait Faik Abasıyanık", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 35, s. 583.
- 6 Mehmet Tekin, *Roman Sanatı ve Romanın Unsurları 1*, Ötüken Neşriyat, 9. bs., İstanbul, 2011, s. 130.
- 7 age., s. 131.
- 8 age., s. 131.

- 9 Ramazan Korkmaz, "Yaratıcı Bir Kimliğin Mekân Poetikası: Necatigil ve Ev", *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, Volume 30/ II, 2006, s. 228.
- 10 Orhan Okay, agm., s. 584.
- 11 Orhan Okay, agm., s. 584.
- 12 Fethi Naci, *Sait Faik'in Hikâyeciliği*, YKY, İstanbul, 2003. s. 56.

KAYNAKÇA

- Abasıyanık, Sait Faik, *Bütün Eserleri 2- Şahmerdan, Lüzumsuz Adam*, Bilgi Yayınevi, 1982.
- Aktaş, Şerif, "Hikâyeciliğimizin Bir Dönüm Noktasında Sait Faik", *Ölümünün Ellinci Yılında Sait Faik Abasıyanık'ı Anma Günleri*, Sakarya, 2005.
- Çelik, Yakup, *Sait Faik ve İnsan*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.
- Korkmaz, Ramazan, "Yaratıcı Bir Kimliğin Mekân Poetikası: Necatigil ve Ev", *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, Volume 30/ II, 2006.
- Naci, Fethi, *Sait Faik'in Hikâyeciliği*, YKY, İstanbul, 2003.
- Okay, Orhan, "Sait Faik Abasıyanık", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 35.
- Özgeç, Mukadder, "Sait Faik Öykülerinden İzlenimler", *Eşik Cini*, S. 6, Aralık 2006.
- Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı ve Romanın Unsurları 1*, Ötüken Neşriyat, 9. basım, İstanbul, 2011.